

Nagy Anna Mariann

jogballható (ELTE ÁJK)

Életek mérlegen

A Covid-19 és a büntethetőséget kizáró okok rendszere

I. Bevezetés

A Covid-19 világjárvány számos olyan helyzetet eredményezett, amely etikai és jogi kérdéseket is felvetett. Fokozottan érvényesül, hogy az egyén a kórházba kerülve kiszolgáltatottabbá válik, hiszen fizikai állapota miatt korlátozottan képes önrendelkezési jogát gyakorolni. E tekintetben nagyobb hangsúlyt kapnak az arról szóló dilemmák, hogy az egyén tudta, beleegyezése nélkül hogyan, milyen korlátok között dönthet az orvos, a beteg ellátását végző személy, és miért.

Már a járvány első néhány hetében világos volt, hogy lesznek olyan választási kényszerhelyzetek, amelyek gyors cselekvést igényelnek. Annak érdekében, hogy ne hirtelen döntésre kerüljön sor, érdemes előzetesen átgondolni az ezzel kapcsolatos álláspontokat. Bár a pandémia talán csillapodni látszik, jelen tanulmányban szereplő etikai és jogi dilemmák nem szűnnek meg létezni; az ilyen helyzetek sajátossága ugyanis, hogy váratlanok és kiszámíthatatlanok, így nem tudhatjuk, mikor kell alkalmazni az ezzel kapcsolatos elveket, ajánlásokat, szabályokat.

Az írott jog legitimitása és kikényszeríthetősége függhet attól, hogy mennyiben felel meg az adott társadalom erkölcsi normáinak. Amit erkölcsileg nem könnyű megítélni, az a jog számára se feltétlenül lesz egyértelmű. Jellinek szerint az állam csak olyan cselekményeket rendel büntetni, amelyek az etikai minimummal ellentétesek.¹ Ugyanakkor az, hogy mit tekintünk etikai normának, és annak melyik aspektusát fogadjuk el, korántsem egyszerű kérdés. Mindig lesznek olyan állásfoglalások, amelyek az ellenérveket hoznak fel, hiszen ezeknek a dilemmáknak az a jellemzőjük, hogy számos oldalról meg lehet őket közelíteni.

Mit tegyen az orvos, ha egy lélegeztetőgép jut két páciensre? Lehet-e mellőzni egy ember szükségleteit többek életben maradásáért? Létezik-e olyan helyzet, amikor az orvos gyógyító szándékkal cselekszik, a büntetőjog szempontjából azonban mégis jogellenesen?

A fentiekhez hasonló kérdések már régebb óta foglalkoztatták a jogtudósokat, filozófusokat. Példaként említem Fullert, aki azzal a jögesettel foglalkozott, amelyben öt barlangászt háromezer méter mélyen sziklaomlás ér, amit túlélnek ugyan, de így már nem képesek eltávolítani az akadályt és visszamenni a felszínre. A történet szerint a barlangászok hetekig voltak lent a mélyben, az

¹ Georg Jellinek: Die sozioethische Bedeutung vom Recht, Unrecht und Strafe. (1908) Hildesheim 1967. 47. o. Idézi: Nagy Ferenc: Régi és új tendenciák a büntetőjogban és a büntetőjog – tudományban. https://mersz.hu/hivatkozas/m191reutabeab_20_p1#m191reutabeab_20_p1 (2021.05.06.).

élelemhiány miatt megölték és megették egy társukat. Kérdés, hogy vajon a barlangászok tettét kell - e büntetni és milyen érvek szólnak ez ellen? Ezt mutatja be Fuller kilenc bíró indokolásában.²

Jelen tanulmány célja feltárni az esetleges problémákat a végszükség és kötelesség – összeütközés jogintézményével kapcsolatosan, az életek kollíziójának esetében. A fogalmak tisztázása és elhatárolási problémák körében igyekszik kidomborítani néhány elgondolkodtató eset bemutatásán keresztül az erkölcsi és büntetőjogi érveket, illetve azok lehetséges újragondolását.

II. A végszükség és a kötelesség – összeütközés

A két büntethetőségi akadály között az egyik lényeges különbség, hogy míg a végszükségről a 2012. évi C. törvény (továbbiakban: Btk.) 23. §-a szól, a kötelesség – összeütközés intézménye a bíró (jogalkalmazó) által jött létre.

Arisztotelész szerint a méltányosság a bírónak a törvény hiányosságait kiigazító tevékenységében nyilvánul meg.³ Ennek révén válhat alkalmazhatóvá a kötelesség – összeütközés tényállása, amely esetében a személynek több egyidejű tevőleges magatartást kellene tanúsítania, azonban ennek fizikai értelemben nem tud eleget tenni (pl. az úszómester nem tudja egyszerre több fuldokló életet megmenteni). Mulasztás azonban mégsem valósulhat meg, hiszen az csak akkor jönne létre, ha az illetőnek van képessége és készsége arra, hogy ezeknek a kötelezettségeknek eleget tegyen.⁴ (Tevési kötelezettség is kerülhet mulasztással kollízióba, valamint egyesek szerint mulasztás mulasztással is.⁵) Kant akként fogalmaz, hogy kötelességek összeütközése esetén az egyik (egészben vagy részben) megszünteti a másikat.⁶

Nagy Ferenc említést tesz azonos és különböző rangú kötelezettségek összeütközéséről. Azonos rangúak ütköznek össze, ha pl. két emberi élet között kell dönteni, különböző azonban akkor, ha ingóságok és emberek megmentése a tét.⁷

Végszükségi helyzet bekövetkezhet embertől független okfolyamatnak köszönhetően (árvíz, tűzhányó kitörése, villámcsapás) vagy pedig egy másik ember cselekedetének közrehatása miatt, azonban e személy tette nem jogellenes, ha például maga is végszükség hatására intézkedik.⁸ Ha az illető saját vagy mások személyét, javait a másként el nem hárítható veszély elől menti vagy a közérdek

² Frederick Schauer: Fuller's fairness: 'The case of the speluncean explorers'. University of Queensland Law Journal 2016.sz. 11-12. o.

<http://classic.austlii.edu.au/au/journals/UQLawJl/2016/3.pdf> (2021.05.01.)

³ Könczöl Miklós: Dikologika. Gondolat Kiadó, Budapest 2015. 110 - 116. o. Idézi: Kovács Zsófia Dóra: Arisztotelészi etika az ítélkezésben. In: A jog tudománya, a mindennapok joga III. (szerk. Dr. Szűcs Lászlóné Dr. Siska Katalin-Talabos Dávidné Dr. Lukács Nikolett). Kiadja Debreceni Állam – és Jogtudományi Kar, Debrecen 2020. 167.o.

⁴ Gellér Balázs, Ambrus István: A magyar büntetőjog általános tanai I. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2017. 261. o.

⁵ Nagy Ferenc: A jogellenességet kizáró okok elvi kérdéseiről. Kiadja a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos bizottsága, Szeged 2001. 21. o.

⁶ Immanuel Kant: Az erkölcsök metafizikája. Budapest 1991. 318. o. Idézi: Filó Mihály: Az eutanázia a büntetőjogi gondolkodásban. ELTE Eötvös Kiadó, 2009. 166. o.

⁷ Nagy: i. m. 22-23. o.

⁸ Gellér, Ambrus: i. m. 292. o.

védelve érdekében jár el, nem büntetendő cselekménye, feltéve, hogy a cselekmény nem okoz nagyobb sérelmet, mint aminek az elhárítására törekedett (Btk. 23. § (1) bekezdés). Végszükség esetében az elhárításnak arányosnak kell lennie.⁹

Az emberi életek kollíziójának megítélésekor a büntetőjog még nem jutott nyugvópontra abban, hogy ilyenkor fennáll-e a végszükség, mint jogellenességet kizáró ok. Egyes álláspontok szerint nem sérti az arányosságot, ha valaki veszélyhelyzetben saját életét mentve más menekülését akadályozza, akkor már azonban igen, ha ennek érdekében más életét kioltja. Arányos azonban, ha egy embert több ember megmenekülése érdekében ölnék meg¹⁰ (ez utóbbi eset felel meg leginkább a fentebb vázolt, Fuller által részletesebben kifejtett esetnek). Egy másik tényállásra vonatkozóan Gellér és Ambrus arra a következtetésre jut, hogy végszükség alapján mentesül a büntetőjogi felelősségre vonás alól a katona, ha lelövi az utasokat szállító repülőgépet annak érdekében, hogy a fedélzeten tartózkodó terroristák életét is kioltsa, abban az esetben, ha elfogadjuk, hogy háromszáz ember életének kioltása kisebb sérelmet jelent, mint ötszázé.¹¹

Más hazai kommentárok szerint azonban nem megengedhető az emberi életek közötti választás, sem kvalitatív, sem kvantitatív alapon. Egyetértenek abban, hogy a végszükségbe került emberi életet nem lehet objektíve arányosan egy másik ember életének feláldozása árán megmenteni, valamint egyetlen ember életének feláldozásával sem lehet jogszerűen többek életét megóvni.¹²

Ez utóbbi gondolatmenetet követi a német alkotmánybíróság is. Ezt tükrözi, hogy ex tunc hatállyal megsemmisítette azt a jogszabályi rendelkezést, amely engedélyezte, hogy a terrorizmus elleni küzdelem jegyében az eltérített és a fegyverként használt repülőgépeket a német légvédelem megtámadja és megsemmisítse. Az indokolásban utalt az emberi életek összemérhetetlenségének tilalmára, melyet az emberi méltósághoz való jogból vezetett le.¹³

Nagy Ferenc fogalmazta meg azt a példát, amelyben két hegymászó kötéllel van egymással összekapcsolva, az egyik azonban leesik és a másik képtelen őt tovább tartani. Így tehát két dolgot tehet: vagy elvágja a kötelet és ezzel a saját életét menti, vagy mindketten a biztos halálba zuhannak.¹⁴ A jogtudomány ezzel kapcsolatban azt a következtetést vonta le, hogy jogellenességet kizáró ok nem áll fenn. Ebben az esetben ugyanis egy személy életének önkényes megrövidítéséről van szó. A halálba menő élete is a jogrend védelme alatt áll, mely alaptételt nem szabad feladni.¹⁵ (Nagy Ferenc – kötelesség – összeütközéssel kapcsolatban ugyan - kifejti továbbá, hogy minden emberi élet

⁹ Gellér, Ambrus: i. m. 289. o.

¹⁰ Gellér, Ambrus: i. m. 291. o.

¹¹ Gellér, Ambrus: i. m. 292. o.

¹² Bárd Károly, Gellér Balázs, Ligeti Katalin, Margitán Éva: Büntetőjog. Általános rész. KJK – KERSZÖV Kiadó, Budapest 2003. 125. o. Idézi: Filó Mihály: Az eutanázia a büntetőjogi gondolkodásban. ELTE Eötvös Kiadó, 2009. 168. o.

¹³ Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts 115, 118.

¹⁴ Nagy Ferenc: A végszükségről európai kitekintéssel. In: Györgyi Kálmán ünnepi kötet (szerk. Gellér Balázs) KJK – KERSZÖV Kiadó, Budapest 2004. 437 – 458. o.

¹⁵ Gellér, Ambrus: i. m. 290. o.

egyenértékű, abszolút védelmet élvez.¹⁶⁾

Véleményem szerint a fenti nézet nem fogadható el, hiszen így a választási lehetőséggel rendelkező személynek a között kell döntenie, hogy elítéli-e, vagy meghal. A szabadságvesztés a büntetést jelentené azért, mert megtartotta az életét. Ha elfogadjuk a fenti nézetet, miszerint nem alkalmazható a jogellenességet kizáró végszükség esete, olyan hatással járna, mintha arra kényszerítenénk a hegymászót, hogy ő maga is válassza a halált és zuhanjon a mélybe, ellenkező esetben hosszú és keserves évek várnak rá. Egy ilyen cselekedet miatt senkit nem lehetne felelősségre vonni, hacsak nem ő maga idézte elő a kialakult helyzetet.

A két büntethetőséget kizáró akadály esetében elsősorban a jogalkalmazónak kell azzal tisztában lennie, hogy mi az, ami pontosan elhatárolja őket egymástól. Ennek kapcsán merülhet fel az analógia, illetve annak tilalma.

Az analógia tilalma a jogállami büntetőjog alapfeltétele. Az analógia azt jelenti, hogy a jogalkalmazó tisztában van a jogalkotó szándékával és azzal, hogy a jogalkotó akarata a kialakult szituációra nem terjed ki, azonban mégis alkalmazza.¹⁷ Az analógia alkalmazása nem egyenlő az analogikus gondolkodással.¹⁸ Roxin megállapítja, hogy a törvényhozás egy szabály megalkotásával felállít, létrehoz egy keretet, amely a bíró jogalkalmazó tevékenységén keresztül konkretizálódik. A keretet a törvényszöveg lehető leghétköznapibb értelmezése adja meg, mely határt a bíró nem lépheti át.¹⁹

Nem hétköznapi példa az olyan eset, amikor két beteg szorul megmentésre, azonban az erőforrások szűkössége, hiányossága miatt csak az egyik maradhat életben. Tegyük fel, hogy az orvos az adott pillanatban nincs jelen, mert másik kórteremben más beteggel foglalkozik, azonban másodperceken múlhat mindkettő élete, és így az ápolónak kell cselekednie. Ez utóbbi mozzanat pedig azért jelentős, mert ennél fogva az esetre nem alkalmazható a Btk. 23. § (3) bekezdése, mely alapján nem állapítható meg a végszükség annak javára, akinek a veszély vállalása foglalkozásánál fogva kötelessége (álláspontom szerint ilyen személy az orvos, azonban az ápoló már nem tartozhat ebbe a körbe). Az ápoló nem okozott nagyobb sérelmet, mint aminek elhárítására törekedett, hiszen egy életet akart megmenteni és ez pontosan egy élet kioltásával járt. Az is igaz ugyanakkor, hogy a kötelesség – összeütközés tankönyvi példájának is megfelel az eset. A probléma azonban az, hogy az utóbbi jogintézmény csak a bírói jogban létezik és nem a tételes jogi normákban. A magyar jogrendszerrel már nem áll ugyan távol a precedens-jelleg, azonban a bíróságok talán még óvatosan járnának el abban a tekintetben, hogy lehetőleg döntésüket az írott jogra vonatkoztatva hozzák meg. A

¹⁶ Nagy: i. m. 22. o.

¹⁷ *Belovics* Ervin: Büntetőjog I. HVG ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest 2017. Idézi: *Belovics* Ervin: A büntetőjog jogállami követelményei, 2020 Akadémiai Kiadó, 625. o.

¹⁸ *Gellér, Ambrus*: i. m. 145. o.

¹⁹ *Claus Roxin*: Strafrecht Allgemeiner Teil. Band I.2. Auflage München 1992. 75. o. Idézi: *Gellér* Balázs – *Ambrus* István: A magyar büntetőjog általános tanai I. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2017. 145. o.

legkevésbé vitatható érvelés ebben az esetben az lehet, miszerint mulasztás azért nem jön létre, mert az illetőnek nem volt készsége és képessége arra, hogy megmentse a másik személyt.

A német jogirodalom ismer egy kivételes kimentési okot, amelyben a kötelességek kollíziójának sajátos, „törvény feletti” esete valósul meg (übergesetzlicher entschuldigender Notstand). A második világháború idején, a Harmadik Birodalomban Hitler parancsára kényszer-eutanázia akciókkal pszichiátriai betegek sokaságát pusztították el. A német orvosok, akik részére e feladat ki volt adva, két eset közül választhattak: vagy együttműködnek és az utasítások legalább látszólagos betartásával néhány beteget megmentenek, vagy ellenszegülnek és elveszítik az állásukat, melynek végső eredményeként a helyükre a rezsimhez hű kollégák kerültek, akik lelkiismeret-furdalás nélkül hajtják végre az akciótervet. A büntetőjog ebben az esetben elismeri azt, hogy ezek az orvosok a „kisebbségi rosszat” választották, ha nem volt más mód arra, hogy a betegeket megmentésük és a kötelességek összeütközése nem oldható fel.²⁰

Mi tehát a legfőbb tartalmi elem, ami elhatárolja a végszükséget a bíróságok által kimunkált kötelesség – összeütközésről? Hiszen mindkettő saját vagy mások személye, javai megmentéséről szól, mindkét esetben nem ember által okozott váratlan helyzetben kell megoldást találni. Egyik eset fennállásakor sem büntethető az adott cselekmény elkövetője. Álláspontom szerint az egyik fő tartalmi elem, hogy a végszükség esetét nem lehet annak javára megállapítani, akinek a veszély vállalása foglalkozásánál fogva kötelessége. Példával illusztrálva: nem állapítható meg a végszükség a tűzoltó javára a Btk. 23. § (3) bekezdés II. fordulata alapján, ha az égő házból csak az egyik személyt tudja megmenteni és fizikai képtelenség mindkettőt kihozni a lángok közül, azonban a kötelesség – összeütközés alapján kizárható a felelősségre vonása.

Véleményem szerint az is fontos szempont, hogy kötelesség-összeütközés esetében vizsgálni szükséges, hogy fennállt-e az adott tényállás esetében az elkövetőt terhelő kötelezettség, volt-e olyan szabály, amely alapján valamilyen tevékenységet kellett volna kifejtenie, vagy esetleg eltérnie? Végszükség esetében álláspontom szerint csak az általánosságban, minden embertől elvárható minimum aktív vagy passzív magatartást kell kifejtenie.

További különbség az arányosság, miszerint a végszükségnél az arányosság egy feltétel, addig a kötelesség – összeütközés eseteiben ilyenről nem olvashatunk.

III. A bűnösség megállapításának kérdései

Nagy Ferenc egy érdekes esetet mutat be tanulmányában.²¹ A kötelesség – összeütközés esetköreit tárgyalva kifejti, hogy a jogi tárgyak azonossága esetén a mulasztási kötelezettség megelőzi a tevési

²⁰ Johannes *Wessels*, Werner *Beulke*: Strafrecht Allgemeiner Teil. Die Straftat und ihr Aufbau. 38. Auflage. C.F. Müller Kiadó, Heidelberg 2008. § 10 Rn. 452.o. Idézi: *Filó Mihály*: *Filó Mihály*: Az eutanázia a büntetőjogi gondolkodásban. ELTE Eötvös Kiadó, 2009. 167.o.

²¹ *Nagy*: i. m. 22. o.

kötelezettséget. Arra a következtetésre jut, hogy az orvos jogellenesen cselekszik, ha egy idős betegről a lélegeztetőgépet azért kapcsolja le, mert egy fiatalabb beteg életét akarja azzal megmenteni. A példában a fiatalabb beteg később került be a kórházba, azonban már nem volt több gép. Nagy Ferenc szerint minden emberi élet egyenlő értékű, életkortól és egészségi állapottól függetlenül. Kérdés azonban, hogy e gondolatmenet alapján bűnösnek mondhatjuk-e ki a példában szereplő orvost.

A bűnösség jelenti egyrészt a szándékosságot, gondatlanságot, a társadalomra veszélyesség tudatát vagy annak elvárhatóságát.²² Az 58/1997. (XI.5.) Alkotmánybírósági határozat alapján a büntetőjog alkotmányos alapelve a bűnösségen alapuló felelősség. A büntetőjogi felelősségre vonás alapja a törvényen alapuló, büntetendővé nyilvánított magatartás. A tárgyi történet mellett vizsgálni kell a tettes viszonyát magatartásához és annak eredményéhez.²³ Az elkövetés kori tudattartalmat kell rekonstruálni, amihez a pszichikus folyamatok feltárása szükséges. Ez a folyamat pedig megismerhető a külvilágban lezajlott történésekből.²⁴

Mi játszódhatott le az orvos fejében a fent részletezett fiktív esetben? Bizonyára az motiválta, hogy szeretné azt megmenti, akinek nagyobb esélye van a túlélésre. Ki akarta - e oltani valakinek az életét? Hiszen egy ember mindenképpen meg fog halni, bármit is tesz. Ha tehát elfogadjuk, hogy az orvost egyenrangú kötelezettségek terhelik a két beteg életének megmentésekor, de a tevési kötelezettségek közül csak egyik teljesíthető, akkor a büntetőjognak meg kellene engednie e kötelezettségek közötti választást, és büntethetőséget kizáró okkal honorálnia az orvos cselekedetét. Ha pedig ezt elfogadjuk, akkor irrelevánssá válik az is, hogy az orvos milyen szempontokat vesz figyelembe döntésének meghozatalakor, hiszen képtelenség a kötelezettségeket egyszerre teljesíteni.²⁵ Mínderre hivatkozással tehát megalapozható lenne a büntetőjogi felelősség alóli mentesülés. Annyiban mégis vitatható lenne a fenti eset, hogy ezáltal az orvosok kezébe hatalom kerül annak eldöntésére, hogy ki maradjon életben és kiről mikor veszik le a lélegeztetőgépet. Az élet pedig kiszámíthatatlan titok, hosszabb távú következtetéseket nem lehet előre megjósolni.

Szintén említést érdemel a fentiek alátámasztására az a nézet, miszerint ha az orvoskar tagjai generális felhatalmazást kapnának a konfliktushelyzetekben való cselekvésre, az az egészségügyi jog előírásainak kiüresedéséhez vezetne.²⁶ Így tehát Nagy Ferenc gondolatainak megfelelően azért merülhet fel, hogy az orvos jogellenesen cselekszik, mert nem lett volna jogosultsága, felhatalmazottsága arra, hogy válasszon a két ember életének megmentése között.

²² Gellér, Ambrus: i. m. 194. o.

²³ 58/1997. (XI.5.) Alkotmánybírósági határozat.

²⁴ 3/2013. BJE. számú jogegységi határozat B) pont c) alpont.

²⁵ Filó Mihály: Az egészségügyi „mikroallokáció” aktuális kérdései: gondolatok a szűkösön rendelkezésre álló eszközök elosztásának büntetőjogi dilemmáiról. In: Covid-19 és büntetőjog. Az emberi egészség, a köznyugalom és más jogtárgyak védelme járvány idején. (szerk. Ambrus István) ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2021. 40.o.

²⁶ Michael Koch: Die aufgedrängte Hilfe im Strafrecht. Düren, 2003. 146–150. o. Idézi: Filó Mihály: Az egészségügyi „mikroallokáció” aktuális kérdései: gondolatok a szűkösön rendelkezésre álló eszközök elosztásának büntetőjogi dilemmáiról. In: Covid-19 és büntetőjog. Az emberi egészség, a köznyugalom és más jogtárgyak védelme járvány idején. (szerk. Ambrus István) ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2021. 40. o.

Más a helyzet azonban akkor, ha két embernek lenne szüksége lélegeztetőgépre, azonban még egyikre se tették rá és csak egy gép áll rendelkezésre. Ebben az esetben nyilvánvaló ugyanis, hogy az orvosnak választania kell egyik, vagy másik beteg élete között. Az orvos tehát nem cselekszik jogellenesen akkor sem, ha az idősebb beteget menti meg.

A Magyar Orvosi Kamara Etikai Kódexe alapján etikailag nem kifogásolható, ha az orvos a jogszabály keretei között, saját szakmai vagy erkölcsi meggyőződése miatt nem végez bizonyos kezeléseket.²⁷ A probléma a fenti tényállással azonban, hogy bár jogászok helyesen tudnak érvelni és következtetni, egy orvos nem feltétlenül jártas a jogszabályok világában. Nincs explicit jogszabályi rendelkezés erről, így ennek hiányában az orvos valóban saját belső meggyőződése alapján cselekszik. Jogi kérdésekhez nem értő laikusként egy ilyen helyzetben nehéz lehet eldönteni, melyik a helyes cselekedet. Természetesen feltételezhető, hogy mindenki ismeri az emberölés büntetét, egy olyan helyzetben azonban, amikor valakinek mindenképpen meg kell halnia, talán egy jogi végzettséggel nem rendelkező egyén számára nem tűnik bűncselekménynek, amit tesz, hiszen abban a hitben követi el, hogy az nem veszélyes a társadalomra (Btk. 20. § (2) bekezdés). A büntető jogszabályok a büntetendőség feltételeit határozzák meg, így az orvosi cselekmények jogszerűsége vagy jogellenessége csak ott kerül a büntetőjog látókörébe, nem pedig az orvosi hivatásra vonatkozó külön normákban.²⁸

A bonyodalmakat tovább szövi a beteg önrendelkezési joga, akarata és annak korlátai, valamint az orvos kötelezettségei, hiszen bizonyos esetekben akkor is el kell végezni a beavatkozást, ha a páciens abba nem egyezik bele. Ezt támasztja alá egy 1983-ban történt eset, amikor egy fiatal nő szédüléssel, erős hasi fájdalmak miatt jelentkezett a terhességgondozáson. A nőgyógyász méhen kívüli terhességet állapított meg, ami azt jelenti, hogy az anya közvetlen életveszélyben volt, így kórházba utalta. A nő azonban elutasította az ellátást, arra hivatkozva, hogy nem szeretné, ha az anyja tudomására jutna, hogy gyermeket vár. Az orvos elfogadta a nő álláspontját és hazaengedte, aki röviddel később elhalálozott. Tehette ezt az orvos arra figyelemmel, hogy a német büntetőjog a titoktartási kötelezettség megsértését *sui generis* formában rendelte büntetni (Strafgesetzbuch 203.§). Az ítélet értelmében azonban az orvos még ebben az esetben is köteles lett volna legalább a nő háziorvosát értesíteni, mert e tette alól a végszükség folytán mentesülhetett volna, hiszen a titoktartás megsértése feltétlenül szükséges lett volna a nő megmentése érdekében, és a jogsértő cselekmény kisebb sérelmet okozott volna, mint aminek elhárítására törekedett. A bíróság azt is kiemelte, hogy az orvos olyan jellegű cselekményei, amelyek nem sértik a beteg testi integritását, kisebb súlyúak az önrendelkezési jog sérelme tekintetében, mint azok, amelyek formális értelemben testi sértést valósítanak meg.²⁹

²⁷ A Magyar Orvosi Kamara Etikai Kódexe, II.1.3. pont, (1) bekezdés.

²⁸ *Filó Mihály*: Az eutanázia a büntetőjogi gondolkodásban. ELTE Eötvös Kiadó, 2009. 168-169.o.

²⁹ *Juristenzeitung* 1983. 151.o. Idézi: *Filó Mihály*: Az eutanázia a büntetőjogi gondolkodásban. ELTE Eötvös Kiadó, 2009. 217-218.o.

IV. Triázs és Covid – 19

A triázs fogalma több mindent magába foglal: jelent egyrészt prioritizálást a betegek között, másrészt pedig azt a strukturált eljárást, amelynek célja az önkényes döntések kizárása. Megkülönböztetünk ex ante, ex post, valamint preventív triázst. Az ex ante triázs esetében arról kell dönteni, hogy melyik páciens kezelését szükségeltetik megkezdeni, míg az ex post triázs arról szól, hogy a már megkezdett kezelések közül melyiket kell annak érdekében megszakítani, hogy a már újonnan érkezett páciensek életét megóvják. A preventív triázs lényege, hogy bizonyos betegek kezelését eleve nem kezdik meg, hogy a jobb életkilátással rendelkezőkre fordítsák a megmaradt kapacitásokat.³⁰

A 2010-es évektől a triázs gyakorlata Magyarországon is elterjedt. 2013-ban kezdődött meg a Kanadai Sürgősségi Orvostani Társasággal (CAEP) történt előzetes egyeztetéseket követően Canadian Triage and Acuity Scale (CTAS) rendszerének adaptálási folyamata. A CTAS rendszer előnye, hogy biztosítja az azonnali ellátást igénylő beteg késedelem nélküli felismerését.³¹ A triázs rendszere a haza jogrendben azonban csak 2019. január 1-jei hatállyal jelent meg, mely az emberi erőforrások miniszterének rendeletében öltött testet.³²

A járvány terjedésével fokozott figyelem kísérte a triázsolás kérdéskörét, mely az ezzel összefüggő, kifejezetten pandémiára vonatkozó ajánlások és etikai elvek megszületését eredményezte. Ide sorolható a Magyar Orvosi Kamara által jegyzett, szakértők bevonásával készült „Etikai megfontolások az orvosi erőforrások elosztásához COVID-19-pandémia idején Magyarországon”³³ című dokumentum is.

Ezen állásfoglalás kifejezetten kimondja, hogy a beteg intenzív terápiája felfüggeszthető, valamint ezzel együtt lehetséges a beteg életvégi ellátásának megkezdése. A hivatkozott dokumentum arra is utal, hogy a prioritizálás körében több tényezőt mérlegelve kell döntést hozni: „Nem lehet egyetlen adat, érték alapján eldönteni, hogy melyik páciensnek jusson a szűkös erőforrásokból. Az igazságos elosztáshoz tehát összetett, többtényezős értékítéletre van szükség, amelyet az adott helyzet és erőforrások függvényében alkalmazunk. Alkotmányos okokból emberéletet emberélettel összemérni nem lehet, minden ember élete, méltósága azonos értékű. Ezzel együtt a kezelési erőforrások alkalmazása felelősségteljesen kell, hogy történjen, amikor azok szűkösen állnak rendelkezésre.”

A MOK fenti ajánlása nem jogszabály. Az Eütv. 131. § (4) bekezdése alapján azonban az orvos a beteg ellátását megtagadhatja, ha az jogszabályi rendelkezésbe vagy szakmai szabályba ütközik, így

³⁰ *Filó*: Az egészségügyi „mikroallokáció” aktuális... 34. o.

³¹ Uo.

³² Az emberi erőforrások minisztere 44/2018. (XII. 19.) EMMI rendelete egyes, a sürgősségi ellátást érintő miniszteri rendeletek módosításáról

³³ Magyar Orvosi Kamara: Etikai megfontolások az erőforrások elosztásához COVID-19-pandémia idején Magyarországon
https://mok.hu/public/media/source/KORONAV%C3%84DRUS/MOK_Etikai%20megfontola%CC%81sok_Covid_19_final.pdf (2021. 05.06.)

ezen a dokumentum kötelező erővel bír. Egyet értek azonban azzal az nézettel,³⁴ miszerint ilyen súlyú kérdések nem jogszabályi szinten való szabályozása több okból is problémákat vet fel, melyek elsősorban azzal függenek össze, hogy hiányzik a kellő átláthatóság és társadalmi konszenzus egy olyan állásfoglalás meghozatala során, melyet adott szakma kisebb csoportja alakított ki.

A büntethetőséget kizáró okok körében válik kérdésessé, hogy a fent hivatkozott egészségügyről szóló törvényre való utalás alapján, közvetett módon mentesülhet-e az orvos a jogszabályi engedélyre való hivatkozás folytán, ha pusztán az állásfoglalás tartalmazza az azt megalapozó szabályokat.

V. Tényállásszerűség

A bűncselekmény fogalmának eleme a büntetni rendeltség, vagyis a tényállásszerű magatartás. Tényállásszerűség meghatározásánál mindig a történeti tényállás feltárása szükséges.³⁵ Van olyan nézet, amely szerint a tényállásszerűség jelenti egyrészt a büntetőjogi jogszabályi rendelkezéseknek megfelelő különös részi tényállási elemeket, valamint, mint negatív tényállási elem, a jogellenességet kizáró okok hiányát.³⁶

A triázsszemléletben foglalt döntések véghezvitele az emberölés, és nem a foglalkozás körben elkövetett veszélyeztetés büntetést valósítják meg.³⁷ Az elhatárolás kérdésének meghatározásakor nem az eredmény vizsgálendő, hiszen az mindkét esetben a halál, hanem az elkövetéskor fennálló tudattartalom, amire a történeti tényállásból lehet következtetni.

A foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés esetében az elkövető veszélyeztetési szándékkal valósítja meg a cselekményt. A foglalkozási szabályokat szándékosan szegi meg, az eredmény bekövetkezése tekintetében gondatlanság terheli. Ilyen foglalkozási szabálynak minősülhet a MOK már részletesebben bemutatott állásfoglalása is. Ha az orvos a triázsolásra vonatkozóan az előírt szakmai szabályoknak megfelelően jár el, fel sem merülhet annak kérdése, hogy formális értelemben a halálos eredmény okozása tekintetében e különös részi tényállás szerint feleljen.

A hazai jogirodalomban Király mutatott rá arra, hogy miért nem lehet helytálló az a nézet, amely életvégi döntéseket a gondatlanságból elkövetett emberölés tudatos gondatlansággal (luxuria) elkövetett esetének körében rendelné büntetni. E kijelentését azzal indokolta, hogy az orvos tudattartalma vonatkozásában nem az állapítható meg, hogy könnyelműen bízna az eredmény elmaradásában. Ebből következik, hogy az ilyen szituációk kapcsán kizárólag szándékos bűncselekmények merülhetnek fel, hiszen a tudati folyamatok egyértelműen a magatartás

³⁴ *Filó* Az egészségügyi „mikroallokáció” aktuális... 40-41.o.

³⁵ *Gellér, Ambrus*: i. m. 185.o.

³⁶ *Nagy Ferenc*: A magyar büntetőjog általános része. Korona Kiadó, Budapest 2010. 200.o. Idézi: *Gellér – Ambrus*: A magyar büntetőjog általános tanai I., 185.o.

³⁷ *Filó*: Az egészségügyi „mikroallokáció” aktuális... 36. o.

következményeinek kívánására utalnak.³⁸

Ezen érveléseket mérlegelve megállapítható tehát, hogy az orvos formális értelemben az emberölés büntettét valósítja meg, azonban a már kifejtettek szerint mentesülhet a büntetőjogi felelősségre vonás alól.

³⁸ *Király* Ernő: Euthanasia és büntetőjog. Korunk c. folyóirat, 1982/1-2.sz. Idézi: *Filó* Mihály: Az eutanázia jogi szabályozásának problémái. http://epa.oszk.hu/02000/02002/00006/pdf/1999-tavasz-nyar_filo-cutanazia.pdf (2021.05.10.)